

Carlos Mesters, Nederlandse karmeliet in Brazilië:

bevrij

]] foto's Christiaan Krouwels

[TEKST] BERBER BIJMA

De tijd van de grote woorden is voorbij. Zestig jaar geleden, toen Carlos Mesters als missionaris naar Brazilië ging, dacht hij de blijde boodschap te gaan verkondigen. Nu zegt hij: “Ik heb meer *van* de mensen geleerd, dan *aan* de mensen.” Ook de grote woorden van de bevrijdingstheologie lijken voorbij, maar dat is vooral een westerse gedachte, zegt Mesters. “Als er even geen appels aan de boom groeien, zijn de wortels zich aan het verdiepen.”

[>] Carlos Mesters ging op zijn zeventiende naar Brazilië. “Ik heb maar een klein beetje last van heimwee gehad.” Hij is nu 77. De tussenliggende zestig jaren hebben hem ‘verbraziliaanst’. Dat is niet alleen te horen aan de moeite die hij soms even heeft het goede Nederlandse woord te vinden, maar meer nog aan zijn beeldspraak. Mesters kan zich het beste in beelden uitdrukken, wellicht omdat hij over veel dingen geen ‘precieze’ gedachten heeft. Op de vraag hoe zestig jaar Brazilië hem hebben veranderd, antwoordt hij bijvoorbeeld: “Als je loopt of in de auto rijdt, zie je soms pas achteraf dat je door een bocht bent gegaan. Zo ben ik door heel veel bochten gegaan, maar ik zou niet kunnen zeggen welke. Ik heb veel van de mensen geleerd, meer dan ik aan hen geleerd heb. Toen ik naar Brazilië ging, dacht ik ‘wij hebben het’. Nu denk ik: we hebben het allemaal. Niemand is alleen maar leerling of leraar. We zijn allemaal beide, tot aan het uur van onze dood.”

Kolonialen

Mesters was in november en december even in Nederland, op uitnodiging van ICCO & Kerk in Actie en de Dom Hélder Câmara-leerstoel. In januari 2008 was hij er ook al, toen op uitnodiging van het bisdom Roermond. Bij dergelijke bezoeken brengt hij ook wat tijd door bij zijn broers en zussen in Zuid-Limburg. “Ik ben de vijfde van zeven. Meestal kom ik niet twee keer zo snel achter elkaar naar Nederland.”

Hij heeft het bidprentje nog waarmee hij op 8 januari

1949 scheep ging naar Brazilië, als priester-missionaris van de karmelieten. “Het heette missionaris, maar eigenlijk waren we een beetje kolonialen, al waren we ons dat niet bewust. Wij dachten de waarheid te brengen.” Na een paar jaar Brazilië werd hij voor negen jaar studie naar Rome en Jeruzalem gestuurd. Daarna keerde hij terug naar Brazilië. Hij werkt in de parochie, bij de orde van de karmelieten en bij het bijbelcentrum CEBI. “Ik ben een beetje een man van twaalf ambachten, dertien ongelukken”, zegt hij lachend. “Hoewel, met die ongelukken valt het best mee. Maar werk is er genoeg. Ik kort het gras dat voor me ligt.”

Mesters zag in zestig jaar Brazilië veranderen en maakte ook de opkomst van de bevrijdingstheologie mee. “De gedachten van de bevrijdingstheologie bestonden al langer toen Gustavo Gutierrez ze in 1968 formuleerde in een boek. Dat hebben ze in Rome nooit begrepen.” De gedachte dat leven naar het christelijk geloof betekende dat de armen het beter zouden krijgen, zorgde in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw voor belangrijke vernieuwing van de kerken in Latijns-Amerika: de basisgemeenschappen ontstonden. “Dat mensen doorkregen dat het geloof onterecht werd gebruikt om geweld te rechtvaardigen, was belangrijk voor de opkomst van de bevrijdingstheologie”, zegt Mesters. Theologen en gewone gelovigen zagen dat de Bijbel ook anders gelezen kon worden: als het boek dat heel concreet opkomt voor de armen. Die armen verenigden zich in snel groeiende basisgemeenschappen waar ze de Bijbel met nieuwe

[>]

“We hebben het niet over
dingstheologie,
we dóen het”

ogen leerden lezen.

Westerse theologen hadden veel belangstelling voor deze manier van bijbellezen, die geloof en dagelijks leven heel dicht bij elkaar bracht. Ze volgden de ontwikkelingen in Latijns-Amerika op de voet.

Spiegel

Inmiddels lijkt de belangstelling in het Westen wat weggeëbd. De bevrijdingstheologie was een interessante 'nieuwigheid' van de jaren '70 en '80 die z'n langste tijd nu wel heeft gehad, lijkt de gangbare gedachte in Europa. Mesters: "We merken in Brazilië inderdaad dat er minder belangstelling is uit het Westen. Westerse theologen zijn nu meer bezig met de vraag: wat is ónze theologie en hoe kunnen we daarmee jullie helpen? De Westerse theologie is daarmee eigenlijk minder koloniaal geworden."

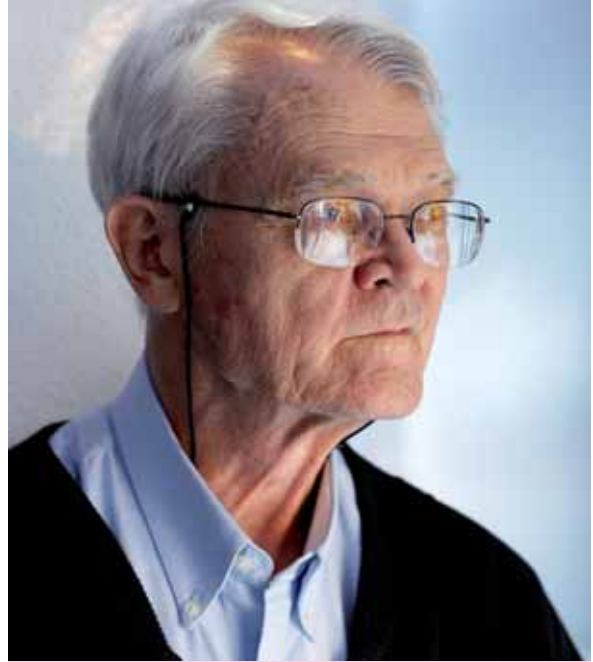
In Latijns-Amerika zelf is de belangstelling voor de gedachten van de bevrijdingstheologie echter allerminst weggeëbd. "We benoemen het alleen niet zo. We zeggen tijdens bijbelstudies of kerkdiensten niet 'we zijn bezig met de bevrijdingstheologie'. We dóen het gewoon." In het bijbelcentrum CEBI zijn bijvoorbeeld verschillende leesgroepen actief. "Dat zijn de mensen van de basisgemeenschappen, de armen. Wij helpen hun en zij helpen ons om het lezen te verdiepen. Een bijeenkomst openen ze altijd met gebed, want alles begint bij het gebed."

Over hoe de armen de Bijbel lezen, zegt Mesters: "Niet als een boek van een ander volk, maar als een spiegel. Ze lezen over zichzelf. Ze zien in Exodus dat God aan de kant van de onderdrukten staat en realiseren zich: dit gaat over ons. Die leesgroepen groeien nog steeds en mensen willen nog steeds verdieping. Er zijn bijvoorbeeld huisvrouwen die meer willen weten van het Hebreeuws. Daar gaan we dan mee aan de slag."

De term 'bevrijdingstheologie' mag dan steeds minder vallen, de gedachten erachter zijn nog even actueel, zegt Mesters. "Inderdaad: twintig, dertig jaar geleden was de belangstelling voor de bevrijdingstheologie veel duidelijker zichtbaar. Nu groeien er misschien even geen appels aan de boom, maar dat is dan omdat de wortels zich aan het verdiepen zijn. Het kindergezicht van de bevrijdingstheologie is een volwassen gezicht geworden. De persoon achter dat gezicht is niet wezenlijk veranderd."

Engeltjes

De Bijbel lezen als een spiegel, dat is iets dat Mesters dan in ieder geval wél van de Brazilianen heeft geleerd. Opnieuw kiest hij een beeld om zich uit te drukken: "Wij theologen lezen de Bijbel nogal eens als een stierenvechter. De stierenvechter houdt een rode lap omhoog op zo'n manier dat de stier niet tegen hem op loopt, maar aan hem voorbij stormt. Vaak lezen we de Bijbel niet voor onszelf, maar voor de armen. Maar de Bijbel moet eerst door onszelf heen. Ik lees de Bijbel dus niet als een arme,

Carlos Mesters (77, geboren als Jacques) is karmeliet. Hij ging op zijn zeventiende als missionaris naar Brazilië, nadat hij het klein-seminarie bij de karmelieten in Zenderen had afgemaakt. In Brazilië studeerde hij drie jaar filosofie. Vervolgens studeerde hij zeven jaar in Rome en twee jaar in Jeruzalem. Na zijn studies keerde hij terug naar Brazilië, waar hij nog altijd woont en werkt. Een van zijn activiteiten was de oprichting, samen met anderen, van het bijbelinstituut CEBI (afkorting van Centro Ecumênico de Estudos Bíblicos) voor de Braziliaanse bevolking, in 1979. Mesters schreef verschillende boeken, onder meer over nieuwe manieren om de Bijbel te lezen.

want ik ben geen arme. Ik lees de Bijbel als een boek dat over mij gaat. Pas als de tekst door mij is heengegaan, kan ik er iets over zeggen tegen anderen."

Die anderen, dat zijn in Brazilië wel vaak de armen. Al zestig jaar trekt Mesters veel met hen op en nog altijd is hij niet aan de verhalen gewend geraakt, vertelt hij. In 1975 beschreef hij in *Zes dagen in de kelders van de mensheid* hoe hij in het extreem arme noordoosten van Brazilië zes dagen lang tussen de armen leefde en hoe dat hem raakte. Meer dan dertig jaar later heeft hij naar eigen zeggen "nog geen eelt" als hij verhalen hoort over honger, armoede of jonge kinderen die sterven door een gebrek aan hygiëne en goede voeding. "Ik zat laatst bij een mis in het binnenland van Brazilië. Naast me zat een vrouw en we raakten aan de praat. Ze was 81 jaar en vertelde dat ze twintig kinderen had gebaard. 'Ik heb negen engeltjes', zei ze. Zo worden kinderen genoemd die tijdens of vlak na de geboorte overlijden. Twee andere kinderen waren op iets oudere leeftijd overleden, dus ze had nu nog negen van de twintig kinderen over. Aan zulke verhalen kun je niet wennen. Ik zat naast haar en ben ook een mens. Ik voel iets van haar verdriet. En van haar kracht, want ze kon nog altijd lachen. Daar word ik stil van."

Kloof

Of deze vrouw en andere armen concreet baat hebben gehad bij de bevrijdingstheologie en de wereldwijde

aandacht daarvoor, vindt Mesters moeilijk te zeggen. “De basisgemeenten hebben invloed gehad, maar zij waren maar één ingrediënt van de soep. Er is ondertussen zo veel meer veranderd in Brazilië, het is moeilijk te zeggen wat waardoor veroorzaakt is. Bij de inauguratie van Lula was Marcelo Barros uitgenodigd, een bekende bevrijdingstheoloog. Lula zei tegen hem: ‘Je bent hier vanwege de basisgemeenschappen.’ Er is dus wel degelijk invloed geweest. Maar ondertussen veranderden ook andere dingen. In de hele wereld kwam het bewustzijn op gang dat we armoede niet hoeven te pikken. Op allerlei plaatsen begon men de Bijbel te lezen door de ogen van armen, vrouwen, zwarten of indianen. Bovendien speelden er grote demografische veranderingen in Brazilië. Toen ik kwam, waren er 70 miljoen Brazilianen, nu 180 miljoen. Toen woonde 20 procent in de stad en 80 op het platteland, nu andersom. Sao Paulo, waar ik woon, groeide van 7 naar 20 miljoen inwoners. Het menselijke brein kan het eigenlijk allemaal niet bijhouden, zoveel verandering is er de afgelopen zestig jaar geweest. In verhouding zijn er nu minder armen, maar de kloof tussen arm en rijk is groter geworden en de armen zijn zich bewust geworden van hun positie. Aan dat laatste heeft de bevrijdingstheologie ongetwijfeld bijgedragen.”

Pruik

Ondertussen zag Mesters Nederland ook veranderen, van een afstandje. Hij heeft moeite om in Nederland te preken tijdens een misviering. “Je kent de mensen niet, je voelt je een vreemde en zo kijken mensen ook naar je”, zegt hij. “In Brazilië luisteren mensen met een open blik op hun gezicht. Dat praat voor mij een stuk makkelijker.”

Bij de lezingen die hij nu en dan wel houdt in Nederland, merkt hij “een soort heimwee naar de concrete beleving van het geloof die er in Brazilië is”. Het lijkt wel of de gelovigen in Nederland “op de kooltjes willen blazen, nu ze merken dat het vuur bijna uitgaat”, zegt hij. “Ik heb soms de indruk dat mensen denken: zoals het in Brazilië gaat, zo zouden we het hier ook moeten hebben. Bijvoorbeeld dat voor iedereen als een paal boven water staat dat de Bijbel het Woord Gods is.”

Mesters kan die heimwee niet zonder meer meevoelen. Zeker, er is met de secularisatie veel verloren gegaan in Nederland, maar de gelovigen kunnen anno 2008 ook hun zegeningen tellen. “Het clericale is eraf en dat is goed. Twee wereldoorlogen hebben ons de vrijheid gegeven. We hebben met Job gezegd: de God die mij is aangepaard, die wil ik niet. De pruik die ons opgezet is, hebben we afgezet. Hij zat te strak. Nu worden er voorzichtig weer een paar haren geboren. Ik bedoel: in secularisatie zit ook iets positiefs. Het kleine zaadje moet nu weer een boom worden waar de vogelen des hemels in kunnen nestelen.”